

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01799109 2

atnyshag

A naygidai cigangodm

ARANY JÁNOS
A
NAGYIDAI CZIGÁNYOK

(1851)

FÁY DEZSŐ FAMETSZETEIVEL

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

PH
3206
N₃
1851

*E mű a könyvedvelők részére
1—300-ig sorszámozva, három-
száz példányban készült, album-
alakban finom velinpapíron.*

68

számú példány.

BEVEZETÉSÜL.

E művét a költő a szabadságharc után írta, arra való vonatkozással; azonban mikor 1852-ben kiadta, célzásait az akkori bírálók nem értették meg, csak a cigány-adomát látták benne. Arany nem magyarázta meg célját; csak húsz évvel utóbb, mikor *Bolond Istók* II. énekében ismét cigányokról írt, akkor célzott e munkája balsikerére, a félreértésekre s egyszersmind megadta a mű megértésének kulcsát, néhány versszakban, melyeket azután maga is elébe illesztett *A Nagy-
idai Czigányok* későbbi kiadásának, következőképpen:

EMLÉKHANGOK

A NAGYIDAI CIGÁNYOKRA.

(A «Bolond Istók» II. énekéből.)

No s a cigányok . . . Au! isten-csapása!
Hogy velök annyi mindig a bajom!
Nem volt talán elég a forró kása,
Midőn keresztül buktam e fajon?
Midőn megrontott *Ida* nagy romlása? . . .
Bár ehhez is fér még egy-két *vajon*.
Elolvasták-e, vagy föl sem szelék? —
Korcs volt, üres volt, aljas volt : elég.

Ki gondolt arra, hogy van benne *eszme*,
 Czigányfölötti érzés valami,
 De *Pucheim* kardja szívemnek szegezve,
 Félig se mertem azt kimondani!
 A *szalmapörnye* sem volt tőlünk messze,
 Miről magyar fül nem tud hallani,
 S melytől sötéten jártunk akkoron,
 Barnítva színünk' s szívünk' nagy korom.

Dicső, nemes faj, mely vérzett Idánál!
 (Ott volt a végcsapás, *Világoson*)
 Halálra mennék érted, ha kívánnál;
Engem esz a lúg, ha fejed mosom;
 Rothadjon a nyelv, mely téged profánál,
 Édes enyim, szentem, magasztosom!
Azért kívánnám még, hogy el ne haljak,
 Hogy rólad méltán zönghessen ez ajjak.

Oh! láttam én (hisz' ott is voltam egyszer :
 Tenni kevés — de halni volt esély)
 Győzelmeid napját ; s a szörnyü perczczel
 Én is alólbukám, midőn esél.
 Bámúlta *egy világ* a mit cselekszel,
 Minőt rege is csak ritkán mesél :
 De vállvonítva kullogott tovább,
 Hogy sebeidben tipra büszke láb.

És engem akkor oly érzés fogott el . . .
 A szőlős gazda is, az egyszeri,
 Magánkivűl s őrzöngve kaczagott fel,
 Látván, hogy szöllejét a jég veri,
 Dorongot ő is hirtelen kapott fel,
 Paskolni kezdé, hullván könnyei :
 «No hát, no!» így kiált, «én uram-isten!
 Csak rajta! hadd lám : mire megyünk *ketten!*»

Így én, a szent romon, emelve vádat
 Magamra, a világra, ellened :
 Torzúlva érzém sok nemes hibádat,
 S kezdék *nevetni*, a sírás helyett ;
 Rongy mezbe burkolám dicső orczádat,
 Hogy rá ne ismerj, és zokon ne vedd :
 S oly küzdelemre, mely világcsoda,
 Kétségb'esett kacaj lőn Nagy-Ida.

Rajongva tűnt elém a sátrak népe :
 A vajda Csóri, a nagy *álmodó*,
 Ki maga alszik egy nemzet nevébe',
 Álmában újabb, szebb hont alkotó ;
 S hogyan koppasztja, mely még nincs kezébe',
 Madarát a többi por-puffogtató ;
 Mind csupa bátor, nyílt őszinteség :
 De a bús tréfa mégis megesék!

Dicsőséget szomjaznak minden áron,
De, ha nem kell vér, olcsón is veszik ;
Ritka dolog, hogy egyet értsen *három*;
A holnapot *ma* bízvást megeszik,
Stb. — — hisz megirtam akkor-nyáron.
Ne irtalak vón' kis könyvem pedig!
Rosz vagy, silány vagy ; máskint nem hevernél
Száz számra most is *Julius Müllernél*.

ELSŐ ÉNEK.

FOGLALAT.

Vár szorult védelme, Vajda fényes terve,
Czigányok gyűlése, Harczi zendülése,
Csóri eszes volta, Hősek többi dolga,
Ez ének rendében Le van írva szépen.

Egyszer volt özönvíz, mióta a világ ;
Egyszer nyit, száz évben, az áloe-virág ;
Egyszer esett, mondják, kutyavásár Budán :
Egyszer a hős dádék romlása Nagy-Idán.

Múza, te, ki nem jársz idres-bodros kontytal,
Vézna bőrödet sem fested bécsirongygal —
De piros, de pozsgás napégette arczod :
Te segíts, méltóan elzengnem e harczot !

Add rívó hegedű bűgását dalomnak,
Czinczegő zengésit húros czimbalomnak,
Klarinétok fütytyét, dobok dobbanását,
Harsány trombitákkal összeroppanását.

Önts szájamra édes, hatalmas éneket,
 Melylyel örökítem választott népedet ;
 Míg a magyar nóta daliáit zengem:
 Parlagok múzsája! cserbe' ne hagyj engem, —

Írtanak ezerben, ötszáz ötvenhatban,
 Pártosság magyar közt vala szép divatban :
 Nagy-Idát Perényi bírta, egyik párton ;
 Kapitány a várban jó Gerendi Márton.

Kapitány a rangja, de lehetne káplár,
 Mert alighogy tiz-husz alattvalót számlál ;
 Hanemha betudjuk egy-egy emberszámba,
 A mi ráadás volt gyülevész cigányba'.

Miért be ne tudnók s miért be ne vennők?
 Eddig is a várat ki védte, ha nem ők?
 Töri az ellenség, már tizenhét napja,
 Mérgében a nyelvét hiába harapja.

És harapná, bizony, isten tudja meddig,
 Ha az ennivaló el nem fogyna keddig ;
 Ezt a bölcs Gerendi látta még szombaton,
 Hogy próféta lett vón' pedig, nem mondhatom.

Hívatá azértan cigányok vajdáját,
 Ledicsérte rútul az egész fajtáját,
 Azután így szóla bizodalmas hanggal :
 »Bölcs, vitéz, nagy férfi, fejedelmi ranggal!

«Jól tudod, hogy e vár minden baja, gondja
Egyedül erőtlén vállaimat nyomja ;
De sok, a mi hogy sok, több mint elegendő :
Nem bir annyi terhet egy számár, mint kettő.

«Több ész többet talál, nem hiába mondják.
Ím azér' rád bízom a vár felegondját :
Társam vagy: ne a kulcs! hordjad és viseljed ;
Töltsd be énutánam a második helyet.

«Hanem esküdjél meg — tartsd fel három ujjod —
Közös titkainkat hogy el nem árulod :
Mondjad «isten» szóval : téged úgy segéljen . . .
(Mondá Csóri vajda : őtet úgy segéljen).

«Tudd meg azért : vagyon az élelmünk fogytán,
Sőt, ha nem kiméljük, holnap is elfogy tán :
Azontúl? . . nézhetjük a csillagos eget,
Azontúl keserves éhhalál fenyeget.

«Én hát ma (de *titok*: jól szivedre kötöm)
Kevés magyarimmal a várból kiszököm,
S holnap éjjel bőven hozok eleséget :
Így teszem lúddá a botor ellenséget.

«Te pedig, barátom, míg távol leendek,
Válj becsületére híres nemzedetnek ;
Kitörést ne próbálj . . . a nagy világér' se!
De légy ember, a hol ember kell a részre.»

Így beszélt Gerendi. A fővajda pedig
 Azt gondolta elébb, hogy csak ingerkedik ;
 De mikor bevette a várnagyi hitet,
 Pislogó szemével hunyorítva intett.

Megfeszült örömtől mind a kilencz bőre,
 Dicsősége majdnem kihízott belőle ;
 Hanem ott ült — fedve harcsabajusztól —
 Egy kicsi ravaszság, szája végén, hátul.

És felelt ekképen: «Vitéz kapitányom!
 Nem is utolsó nép ez az én czigányom :
Tűz van bennök, uram, hogy szinte *süt*, ragyog . . .
 Én pedig — vajdának épen illő vagyok.

«Csak ide kell bízni *Puk Mihály* uramat :
 Megkeserűli, ha bizgatja váramat!
 Bátran mehetsz, pajtás, itt a vitéz sereg ;
 Mehetsz bátran, fiam, itthon lesz az öreg.»

Így szólt ; és komolyan, mint vajdához illik,
 Nyujtotta kezét, a jobbot tudniillik,
 Vontatva, begyesen, fejedelem módra,
 Mintha nagy pártfogó nyujtaná kéz-csókra.

Most az Éj fölvette tolvajköpönyegét,
 Eltakarván azzal pitykés öltözetét ;
 Várban a magyarság készül titkos útra :
 Esze ágában sincs visszatérni újra.

Alighogy a várból a magyar katonák
 Egy rejtek kijárón lábukat kivonák :
 Népét Csóri vajda feljáratta rendbe ;
 Gyűlést hirdetett a legnagyobb terembe.

Volt a szép rokonság hetven sátorálja :
 Mindenikből egyet hívatott a vajda,
 Mindenik sátorból a legvénebbiket,
 A mennyibe' nem volt csupa vak, vagy siket.

Hamar a cigányok kezdenek begyűlni,
 Csóri vajda körül tanács-széket űlni :
 Büszke faj! nemes faj! Ha elsorolhatnám
 Őket illően, egy vak lóért nem adnám.

Jött elébb Akasztó, hórihorgas cigány,
 Nem volt ily kovács több, sem Nagy-, sem Kis-Idán ;
 Fejjel haladá meg a többbit Akasztó :
 Hátha még nem volna görbe, mint egy patkó.

Jött azután Nyúlláb, meg a kancsi Degesz :
 Mindenik iszkábál, hasadt teknőt szegez ;
 Vékonypénzű Nyúlláb szőrös mivoltától —
 Vette nevét Degesz domború hasától.

Csakhamar követte Vigyori és Kolop :
 A hol e kettő jár, jól megy ám a dolog!
 Vasfúvel kinyitnak minden zárat, békót, —
 Az anyja hasából kilopnák a csikót.

Nemkülönben Gyügyü, — Gyügyü, kinek párja
 Messze földön nem volt tapasztó munkára ;
 Nyeszegi, a rostás ; Pityke, a rézmíves,
 Henye férfiú, kit úgy csufolnak : *Híves*.

Egyszersmind betámaszt félszemű Toportyán,
 Ő, kit Éva szüle Hernád vize partján,
 Göndörhaju Éva, — nem bizonyos, kitől :
 Talán a hajdankor pogány istenitől.

Nézd el immár Bunyit és vitézlő Kákát!
 Ennek a mentéjét, annak a nadrágját :
 Téglaszín a nadrág, és a mente kéken
 Rugta el a sujtást, valamikor — régen.

Jó Habók, Irhával, s Diridongó hátul,
 Ki huszonegy rajkót nemze Dundijátul ;
 Apja, anyja is él, — nagyapja, nagyanyja :
 Mind együtt lakozván, nőténye és kanja.

Múzsza nekem mondd el : hány szekér és hány ló
 Az, miből parancsol vitéz Diridongó? —
 Szekér ugyan kettő, s egy kopott taliga ;
 Ló három, szilajok, valamint a csiga.

Ne feledjük immár Süsüt, a ki szépen
 Tud vésni betűket, címert a pecséten :
 Czímerbe oroszlánt három-négy farkúnak,
 Metszi a *p* betűt, megfordítva *q*-nak.

Ezután belépett a híres Juhgéce,
 Ennek a hegedű tanult mestersége :
 Vele jött a bógös, a ki sántit hajsza,
 Himlőhelyes arczú, bádóg szemü Kajsza.

Láttad-é tavasszal, de mikor még hó van,
 Szemétdomb körül a havat olvadóban ?
 Itt kibarnul a domb, fehér meg amoda :
 Ilyen ősz hajával a tisztos Laboda.

Laboda, ki ellát messzi jövőndőbe,
 Az elásott kincset megleli a földbe' —
 (Legalább azt, a mit maga elásatott)
 S tudja hogy ütni fog, ki emel rá botot.

Érdemes továbbá említésre Hubi.
 Ennek tudománya sem volt mindennapi :
 Mert nincs oly pipaszár széles e világon,
 Melyhez ő szurkáló-vasat ne csináljon.

Ott van Csucsuj, a kit egy időben Mokra
 Téglavető szűrűn hitt kemény birokra :
 De úgy vágta Mokrát Csucsuj a homokra,
 Hogy azóta mindig arról kódul Mokra.

Jó Csimaz, kit hajdan értek lólopáson.
 «Nem loptam, felelé, követem alászon,
 Keskeny úton feküdt, hol menni akartam —
 Bizony sohsem esett ilyen csúfság rajtam.

«Hátul mennék : de rúg ; elől mennék : harap ;
 Átugrani könnyebb, sokkal is hamarabb ;
 Ugranám : felpattan . . . a hátára estem . . .
 Jó, hogy elfogátok, áldjon meg az isten !»

De leírni őket vajh ! ki győzné sorra ?
 Dicsőségek nem fér a papirosomra :
 Nohát nem is bántom. — Lássuk már a gyűlést,
 Mivel Csóri vajda megnyitá az ülést.

«Urak és úrfiak !» szavát így kezdé meg,
 «Válogatott cigány férfiak, legények !
 S valaki jelen van, az egész rokonság !
 A mér' összegyűltünk, fele sem bolondság.

«Legelőbb halljátok (de csak négy szem között) :
 Magyar nép ma este a várból kiszökött . . .
 Nem baj ! még szerencse ! megmondom az okát —
 Addig minden ember túrtóztassa magát.

«Régi híres nemzet cigányok nemzete,
 Sötét ó világban vész el eredete :
 Azt mondják, Faraó lett vón' első vajda :
 De ma is czivódnak a tudósok rajta.

«Akar innen, akár onnan kerültünk is,
 Akar — ha mindjárt az égből cseppentünk is :
 Dicső nép vagyunk mi, annyi már szentvaló ;
 Csak az irigyünk sok, hordja el a manó.

«Holmi eskütfélék, sőt falusi bírák,
Szép szabadságunkat nagyon körülnyírák ;
Elfajít, elszéleszt a vármegye végre :
Mint valami retket, plántál faluvégre.

«Hagyjuk-e, tűrjük-e, véreim, cigányok,
Hogy erőt vegyenek ezek a zshiványok?
Eltörüljék a föld színéről fajunkat,
Kordovány bőrünket, fekete hajunkat?

«Van-e a világon vitézségre párunk?
Lett vón' alkalom csak egyszer megpróbálnunk!
Aztán meg, nagy átok e szép ivadékon,
Hogy az egyetértés közte igen vékony.

«Tartsunk össze, urak! most, urak, vagy soha!
Itt a jó alkalom ; hí a nemzet java. —
S miután ez a vár nekünk esett ingyen :
Neve is ezentul Csórivára légyen.»

Most a nemzeti gőg kitöre nagy zajjal,
Mint dugóját a szesz kiüti robajjal.
Tetszett Csórinak, hogy a beszéde tetszik,
Folytatá azértan, a mint következik :

«Először is tehát ez a végzés már ma :
Nem *bocsátjuk* többé a magyart a várba,
De magunk kezére folytatván a harcot,
Szélyelverjük innét holnap a labanczot.

«Másodszor : miután a ránkjövő héttel
 Be fog következni az új vajda-tétel,
 E fő hivatalra oly férfiút híván,
 A kit a mi lelkünk iszonyúan kíván :

«Örökös fejünkké teszszük Csóri vajdát,
 Ki Czigányországnak megveti alapját,
 Összegyűjtve itten, a régi Nagy-Idán,
 Mind azt, a ki vitéz, mind azt, a ki czigány.

«Harmadszor . . .» de tovább nem mondhatta Csóri,
 Mert iszonyu lármát kezdtek hallgatói :
 Többen ezt kiálták ; jól van ! helyes ! éljen !
 Sokan ezt : halljunk szót ! más is hadd beszéljen !

Főkép Diridongó, jeles helyre állván,
 Tátoga erősen valamit a kályhán,
 Képe sötétveres, nyaka, szeme dagad :
 Csillapodván a zaj, monda ily szavakat :

«Nem hagyom halálig ! csak azér' se hagyom !
 Csórinál miköztünk emberebb is vagyon ;
 Nem kell Csóri, nem kell ! van különb legény is
 Főfő vajdaságra . . . akar ehol én is !»

Igy beszélt a kályhán. De Akasztó fogja
 És lerántja onnét a lábánál fogva ;
 Hős Akasztót Irha fejbeüté hátul
 Hogy csak elnyujtózott, messze a padkátul.

Nyolczan vagy kilenczen most körül csipkedték —
 Kicsibe, hogy Irhát ki nem készítették :
 De megvédte Irhát vitéz Diridongó,
 Nyeszegi és Vaczok, Hagymaszár és Kongó.

Gyügyü Csóri felé mutogat hüvelykel :
 «Hallja-é kend, Csóri : kend leülhet! nem kell!»
 De körmére húzott Dámi, hogy beszopta,
 Mintha medveczúkor volna ráragasztva.

Dámit ennélfogva legyürte Kanálos.
 Lőn immár a veszély közös, átalános :
 Kétszer elfáradtak, kétszer megpihentek ;
 Harmadikszor még is újra összementek.

Hallván pedig e zajt kívül a közönség,
 A legelső neszre mingyárt beözönlék :
 Férfi, nő, fiú, lány ; még a csecsszopó is,
 Még a száz esztendő s vén anyó s apó is.

A barna fehérnép lelkes arczczal iget,
 Védeni, segíteni harczos férjeiket :
 Fegyverök hatalmas fog, köröm vagy gége,
 Meszelő, seprűnyél s az üszökfa vége.

Láb alatt pedig a nagyreményü rajkók
 Minő lármát csapnak! valamint a szajkók.
 Boldog apa, kinek öt-hat fia harczol!
 Mint nagy puska mellett sok ropogó pisztoly.

Im hős Diridongó tíz fia, tíz lyánya
 Ütközet hevében apját körülállja ;
 Harczol Dundi asszony, mint a kölykös medve,
 Szügyei, mint bástyá, merészen dülyedve.

A gyarló csecsemők s öregek ellenben,
 Nem tudván egyéb kárt tenni az ellenben,
 Sikoltnak, hogy ég-föld lesz beléje siket,
 Tépik ruhájokat, tisztos fürteiket.

Dúl a harcz dühösen, mint egy veszett gulya,
 Esztelen polgárok gyilkos háboruja ;
 Ennek orra véres, annak háta kékül . . .
 Csuda hogy megesett emberhalál nélkül.

Bizony, emberhalál is lett volna vége,
 Hogyha el nem illan a vitéz Juhgéce :
 Erre Csimaz horgolt, szörnyen fenekedett ;
 Jó, hogy eloldhatta mégis a kereket.

Bölcs Laboda ugyan százszor fölemelé
 Ökleit az égre, vagy a padlás felé,
 Százszor is kiálta: csitt no! egyet mondok!
 Százszor föl se' vették őtet a bolondok.

Akará mondani a tapasztalt öreg,
 Hogy minden baj, inség háborúból ered :
 Döghalál, sok vén lyány, sok rossz vers . . . hiába!
 Nem birt szóhoz jutni a csaták zajába'.

Lón pedig, hogy újra kidöltek pihenni,
 Negyedik tusára lélekzetet venni.
 Kapott ez alkalmon Csóri eszes vajda,
 Fölveté fehérlő szemét s így sohajta :

«Oh te szent Habakuk! czethalas szent Jónás!
 Vajmi bolondság ez, dőre visszavonás!
 Hisz még meg se' fogtuk, hát minek koppasztjuk!
 Jobb bizony, e kérdést másszorra halasztjuk.

«Ki legyen a vajda ; *én*-e, vagy pedig *én*?
 A győzelem után szóba jöhet megén':
 Most készüljünk harczra — s hogy *erősek* legyünk :
 Addig is — itt a kulcs : nosza igyunk, együnk!»

Mint az összeröfönt nyáj, midőn a zsákot
 Meglátja, — felejtí a háboruságot,
 Rohan válujához, egymást töri, tolja,
 S a kanász jóltévő kezeit csókolja.

Nem máskép tevének a lelkes cigányok :
 «Éljen Csóri, éljen, *örökös* vajdájok!»
 Mind inába fornak, majd agyon tapossák,
 Azt miveli bennök a háládatosság.

Egy perczben üres lett kamara és pincze,
 Görnyed az áldástul cigányok gerincze.
 Feledik, mint a bölcs, a kétes holnapot,
 Csinálnak karácsont és szent Ivó napot.

Künn, szabad ég alatt, piaczán a várnak,
 Egynehány ölfából nagy tüzet csinálnak,
 Sátrakat vonnak fel, mint az isten gyepén,
 Sistereg a bogrács, pirul lángos, lepény.

Majd az étel sorját nem győzik bevárni,
 Kezdenek fütyölni, ugrós tánczot jární :
 Csattogó bokával jobbra-balra futnak ;
 Megfővén az étel, mellé kuporodnak.

Gyöngé az én tollam, írni erről képet.
 Oh, arany szabadság! nézd el a te néped :
 Hogy eszik, hogy iszik, hogy örül, hogy múlat!
 Milyeneket fal — és még csak meg se' fúlad!

Nincs ott asztal, abrosz, czifra evőkészség,
 Nincs egyéb fűszerszám, mint a jó egészség,
 Nincs egyéb mérték, mint kinek-kinek gyomra :
 Még is ritka eset, hogy ez megromolna,

De van nálok egy bűn, még pedig halálos :
 «Mikor egyik *aprit*, a másik *kanáloz*» ;
 Ezt nem szívelhetik, ezért haragusznak,
 S mint kutyák a konczon, összemarakosznak. —

Miután hasából kiveté a drágát,
 Megereszté Csóri szíjjal a nadrágát
 S monda: «most az ágyú hadd dörögjön, hagyom!
 Örömére, hogy ma vajdatétel vagyok.»

S legottan vitézlő férfiak menének,
 Hogy kihoznák a port, ágyut töltenének.
 Rárántá azonban Juhgéce s a banda,
 Megkezdé a tánczot legelébb a vajda.

Egyengeti lábát komoly lassu tánczra,
 Nem hozzávaló már, hogy megszapорázza ;
 Illegeti fejét, lebbenő nagy hajjal ;
 Néha így tesz: «hap! hap!» néha így tesz: «haj! haj!»

Ezüst gombos mente lóg le a nyakáról,
 Fityeg a nehéz gomb, mint körtvély a fáról ;
 Kék színű a mente, báránybőr perémes,
 Buja kövérségtől a posztója fényes.

Sárga csizma lábán, sárga sarkantyúval,
 Csizmarojtját néha megérinti ujjal,
 Néha lábujjhegyen megállva sokáig,
 Összebillegteti sarkantyús bokáit.

Majd körültekint, hogy társat is válasszon :
 Dundihoz megy és mond : «ej no, komám asszony!
 Eb a ki haragszik, én már elfeledtem :
 Nosza egyet-kettőt fordulnánk mi ketten.»

Mosolyogva Dundi nyujtja fényes kezét,
 Átengedi magát s minden ő nehezét ;
 Könnyen lebeg ő, mint vontatott petrencze,
 Akarám mondani, a boglyakemencze.

De mikor a táncznak jött szilaj ugrósa,
 Leszakadt szép Dundi, mint egy bazsarózsa,
 Leszakadt a vajda gyolcsinges válláról,
 Mint a bazsarózsa leszakad bokráról.

Vajda is megpihent tetején egy zsáknak,
 Helyet engedvén a szép fiatalságnak.
 Lőn már a vigasság közös, átalános,
 Kedvök semmi részben nem vala hiános.

Ott evés-ivásban hogy felmelegedtek,
 Tánczra ott mindnyájan mikép kerekedtek,
 Sok legény hogy verte *majd* a hátát sarkkal,
 Sok piros viganó hogy repíte farkkal ;

Hogy raká és hányta a sarjú-nemzedék
 Díszes rókatánczát és cigánykerekét :
 Hadd zengjék el azt már énutánam mások,
 E dologra méltóbb kölyök-óriások.

Ezalatt az ágyu dörge-morga folyvást,
 Nem golyókat lővén — lővén pusztá fojtást ;
 Nem kimélik a port, egyre puffogatnak,
 Örömére a nagy, nevezetes napnak. —

MÁSODIK ÉNEK.

FOGLALAT.

Kérded : mi van ebben ? Puk vezér megszeppen ;
Majd egyebet forral : De leül nagy orral.
Vajda pedig ébren Tünődik az éjben
S talál nagy szerencsét — A Dárus kincsét.

Puk Mihály azonban, ellenség vezére,
Nem fekütt sem a jobb, sem a bal fülére,
Czigányok zajától nem tudott alunni,
Dehogy merte volna a szemét behunyni.

Első ágyúszóra (mivel nagyot pukkant)
Felüté az orrát, hanem meg se' kukkant;
Másik ágyúszóra, pápaszemet rakva
Hallgatá erősen, füttyöl-é a magva.

Harmadik lövéskor felugrott s kiméne.
Kérdi a pattantyus : tán felelni kéne?
«Világért se, úgymond, hiszen *pufra* lőnek :
Ki tudja, miféle hadi fortélyt szőnek!»

Rendelé, hogy kiki lenne szerbe-számba':
 Nyeregben a lovas, az ígás ló hámba',
 Sorban a gyalogság, felállítva szépen,
 Ágyunál a tűzér, kanócz a kezében.

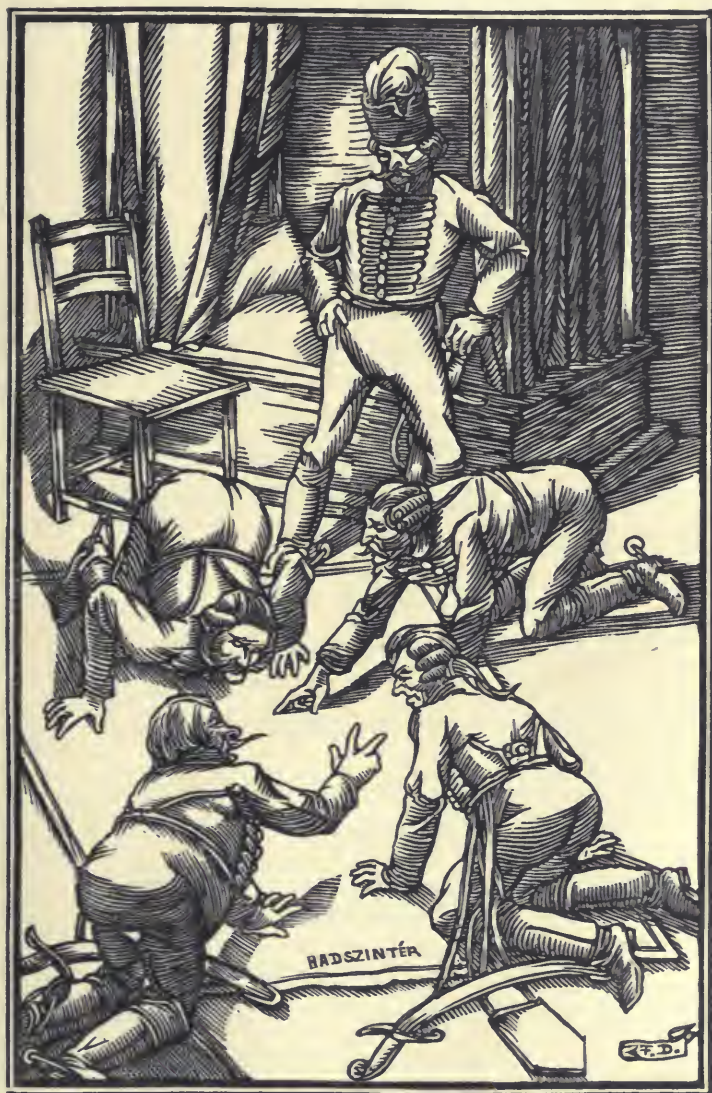
Őmaga, miként egy vén fogatlan farkas,
 Kit megűz a *Bodri*, megkerget a *Talpas*,
 Kerüli az aklot sanda, görbe szemmel,
 Ott hagyni sajnálja, beugorni nem mer :

Azonképen ő is kullog a sötétben,
 Kerüli a várat, megáll minden lépten,
 Majd a pápaszemmel, majd csak az övével,
 Majd pedig kukucsál nagy hosszú csövével.

Néha jobbra fordul, néha balra fordul ;
 Kérdezi a jelszót minden kis bokortul ;
 Oly vigyázva lépdes, nyomot alig hagyván,
 Mint macska, ha sétál a tövis-garadján.

Mert hogy a zaj ott benn nincs minden ok nélkül,
 Ennyit ő belátott a maga fejétül,
 Azér' ősz a haja, azér' képe ránczos,
 Azér' a tarkója arany paszomántos.

Összehívatá a tábori tanácsot,
 Ily veszedelemben hogy adna tanácsot,
 Mert a mely dologba nem láthatni bele,
 Ki tudja, mi szörnyü veszélylyel van tele!

Miután azok a fővezéri szóra
 Hamar összegyűltek, gyülekeztek volna :
 Magukban a dolgot forgaták erősen :
 És annakutána hallgatának bölcsen.

A vezér pediglen ágy alól kivonva
 Egy nagy papirosat, mint egy szóró-ponyva,
 Leterítetté a sátor közepére
 És lehasaltak mind, körül a szélére.

Képzелhetni, milyen nagy volt az a levél
 A melyikre, festve, egész ország lefér !
 Város, falu, erdő, hegy, folyóvíz, patak . . .
 Még *hal* is a vízben és az erdőn *vadak*.

Voltak azon gályák, hullámhányó tenger,
 Bozontos hegyek, mint egy-egy gubás ember,
 Kacsaringós folyók, találomra . . . mint a
 Dinnyeföldön mikor szélyelfut az inda.

Ott a tokaji hegy, mint egy czukorsüveg,
 Mellette mingyárt az asszuboros üveg ;
 Ott a Hernád vize . . . hires folyam váltig,
 Azér' mondják : nincsen párja a Hernádig.

Csonka tornyaival ott vagy on a vár is,
 Rajzban sem kisebb mint ez a kalamáris ;
 Őrzi nagy-kevélyen három szál levente,
 Egy a kapu előtt, kettő pedig benne.

Mind ez, többel együtt, megvolt a levélen,
Írva sok színekkel : sárgán vagy fehérén,
Feketén, pirosan, kéken vagy irombán,
Környülfeküvék hát a vezérek, mondám.

De sehogy se' birták belőle kinézni,
Mit akarnak mostan Nagy-Ida vitézi ;
Noha mind oly tudós képeket formálnak,
Mintha a világon semmitsem tudnának.

Kezdődtek ugyan szép tekervényes viták,
Jegyezé utánok kilencz íródiák,
Sok papir elpusztult, sok tinta elfogyott :
Akkor csapta feljebb a zsidó a rongyot.

Míg így tanakodtak a mi bölcs vezérink,
Monda egy sovány úr (legyen neve Héring) :
«Sok szónak sok alja : én találtam egyet :
Uraim, nem látják ezt a magas *hegyet* ?»

És *rittig* ! a hová ő a körmét tette,
Állott egy magas hegy, a várnak felette,
Olyan, hogy ha e hegy tetejére másznak,
Kéményébe látni a várban a háznak.

Monda most vezér Puk örvendetes arczczal :
«A mi meg van írva, az, barátim, nem csal.
Könyvben a valóság : másról nem felelek ;
Ki nagyobb hadvezér, mint e bölcs levelek !

«Hányszor összejártam az egész vidéket,
Csetlettem botlottam tapasztalás végett,
Szemeim jól látnak, üveget is tettem :
S ihol, e nagy hegyet észre nem vehettem!»

«Van biz' ott hegy, ménkő!» csúfolódott Czibak,
«Hisz' talán meglátná . . . még az is, a ki vak . . .»
Tovább mondta volna, de csak ennyit mondott,
Mert nagyon lebőgték érte a bolondot.

Szóla Puk, miután elment az izgága :
«Oh! e felfödözés nekem igen drága ;
Innen lövetem a várat szerteszélyel,
Ide vonszoltatom ágyuim az éjjel.

Fogta hevenyében, és a hegytetőre
Ágyukat rajzola, szájukkal előre :
S a mint a sok ágyu Nagy-Idára lenéz,
Reszketni látszott a három festett vitéz.

Tökéletes a terv, mi hja se látszik,
Netalántán még a kivitel hiányzik.
«A kivitel enyém» — monda Puk kevélyen,
A többi vezérek meghajoltak mélyen.

Azzal szétoszoltak, kiki ő helyére,
Kiadá parancsit a had fővezére :
«Nosza, minden ágyu felállítva legyen,
Nyugat felől, itt s itt, ez s ez magas hegyen!»

«Az lehetetlenség» — «nincs lehetetlenség!
 Ha nem bírja négy ló, hát nyolczczal vitessék,
 Ha nem bírja el tíz, be kell fogni százat,
 S mindenik kerekét taszítsa egy század!»

Mint mikor valahol, sötét csendes éjen,
 Viszik a halottat fekete szekéren,
 (Mert ha nappal vinnék, a nép botra kelne,
 Nehogy a határát jégeső elverje);

Nincsen egy hang, egy pisz, tengely sem nyikorog,
 Csak a lovak lába s kocsis melle dobog —
 S tompán a koporsó kondul meg ha zökken:
 Ugy vitték az ágyut az éjjeli ködben.

És már odaértek, hova céljok menni:
 De bizony a hegyből nincs ott semmi, semmi,
 Ellenben a kerék az agyáig lejár,
 Léven ott nem egyéb — mint egy csúnya mocsár.

S mint a részeg ember, ha jó kedve feles,
 Elhagyja az ösvényt, másik utat keres,
 Hát egyszer csak sülyed, csak sülyed fél lábbal,
 Felborul s nem gondol többé a világgal;

Bő nedvesség miatt megdül, mint a búza,
 Csak úgy horkol aztán, a bőrt egyre húzza:
 Nem másként az ágyuk a puha mocsárban,
 Lefeküdtek *húszan*, visszamentek *hárman*.

«Gyihé! gyühé!» már most; kezdődik a hú-hó,
 «Gyihé! gyühé!» kiált a várbul az ekhó;
 Reccsen a rúd, felhércz, és az ostor pattog;
 Gúnyosan a várfal reá visszacsattog. —

Nem hallák azonban már ezt a cigányok.
 Édes Álom hinté párnáit alájok:
 Kavicsból, göröngyből, úton és ut mellett,
 Számokra puhítván szenderítő pelyhet.

Jött az édes Álom, csöndesen, meztőláb,
 Hogy a vígadókat meglophassa inkább;
 Elringatta előbb a kicsiny purdékát,
 Azután a tisztos őszhajú dádékát.

Ott egy csecsemőnek, az anyja ölében,
 Szájából az emlőt kifordítá szépen
 És beföcskendezte kormos arczát téjjel,
 Mintha barna földre fris hó esik éjjel.

Mást kopasz fejével lefelé ugy csünget,
 Mint ha felakasztjuk füstre gömböczünket;
 Másnak, ámbár alszik, mellyet épen rágott,
 Meghagyá szájában az ízes czobákot.

Hős Diridongónak a tele poharat
 Kiüté kezéből, csak a füle maradt,
 Aztán földre dönté magát is, hogy orral
 Fúná a port, mint egy szuszogó bocskorral.

Akasztót, a nyulgát, hosszú volta miatt,
 Karikába gyúrte, mint egy nadrágszijjat,
 Ellenben kinyujtá Degeszt hátrafelé,
 S rőfögő disznónak lelkét adta belé.

Elnyomá szép lassan hegedűs Juhgégét :
 Álmában is húzta ő a nóta végét,
 De mikor nem húzta s minden ujja megállt,
 Lelke azután is mindegyre muzsikált.

Így a csendes Álom, ez a szende angyal,
 Betakarta őket holmi kapcza-rongygyal,
 És legott a kérges, ponyvaféle vászon,
 Olyllyá lett, mikép a gyenge, síma bársony. —

Csak te, vitéz Csóri, csak te nem alhatnál ;
 Virrasztasz kegyetlen harci gondolatnál,
 Egyedül piszkálod a fél-álmos tüzet,
 Míg körülted alszik a daliás nemzet.

Igenis, a vajda, egyedül az éjben,
 Bagót csemegézve, gondolkozik mélyen
 A holnapi harczról, véres viadalról,
 Nevezetes, fényes, dicső diadalról.

Eljárta eszével Nagy-Czigányországot :
 Hogy s mikép vesz ő majd új veres nadrágot,
 A mely senkinek még soha testén nem volt —
 Anglia-posztóján bársonybul lesz a folt.

Képzele képtelen földi boldogságot,
 «Annak közepére egy szál gyöngyvirágot» :
 A virágszál *ő* lesz, Csóri nemes vajda . . .
 De mi jutott hozzá, hogy olyat sohajta? —

Nagy szomorúsága jutott az eszébe :
 Két szép úrfikája, meg a felesége,
 Kiket a Maros, hajh! már azelőtt jóval,
 Elvitt, taligástul, és egy tarka lóval.

Mennyiér nem adná, hahogy őket mostan
 Járathatná talpig bíborban, bársonyban!
 Így a boldogságán nem örül, csak félig :
 Mit ér a *nagy lepény*, ha nem törhet nekik!

Azonba', hisz' *ő* még vénnek sem olyan vén
 Hogy ki ne pótolja, feleséget vévén ;
 A ki adott *tálat*, adni fog melléje
 (Gondolta magában) ki azt *körülülje*.

«Megvettetem — úgymond — a szerencse-kártyát!»
 S vőn kezébe üszköt, mint valami fáklyát,
 Ment egy omladozott ó pinczébe, a hol
 Rasdi, a varázsló, tanyáz mint egy bagoly.

Így esett, hogy a zajt nem hallá meg *ő* sem,
 Noha az ellenség kurjongat erősen,
 Száz kötél szétmállik, száz rakoncza pusztul :
 Hanem az ágyuknak a füle sem mozdul.

Igy, midőn a bivaly, forró-meleg nyárban,
 Szekerestül együtt elfekszik a sárban :
 Sem istenkáromlás, sem pedig vasvilla,
 Úri kényelméből kivájni nem bírja.

De a bivaly fölkel, midőn kedve tartja,
 S a mi szekér még van, azt is kiragadja :
 Ellenben az ágyuk ott maradtak végkép,
 Miért is vezérink a hajokat tépték.

Összegyűltek újra, hogy tanácskoznának,
 De utoljára is ily végzést hozának :
 Hogy a mit ki nem bir húsz ökör húsz lóval,
 Azt a bölcs tanács se' húzza ám ki, szóval.

Legelőször is Puk leszidá Heringet :
 «Az ur vitt, nem egyéb, e nagy kárba minket!
 Az ur *tette oda* — átkozom a körmét!
 Az ur sütte-főzte . . . egye meg a tervét!»

De Hering lesöpré magáról a vádat
 Az által, hogy ő meg Czibak ellen támadt :
 Ha *tudta*, ha *látta*, hogy mi lesz belőle,
 Mért nem gátolá meg a dolgot előre?

Nosza, valamennyi mind Czibakra zúdul :
 «Szörnyűség! czudarság! gyalázat az urtul!
 Maga is jelen volt, nézte, leste, várta :
 S egy szóval se' mondá : ne vigyék a sárba!»

De megszólalt mostan a gyűlés Nesztora,
 Fogatlan inyével az öreg Kusztor :
 «Nem úgy, urak, nem úgy! itt egyik fél sem ok :
 Csupáncsak, egyedül, maga ez a *dolog*.

«Mert, ha mi a rajzban mocsárt láttunk volna :
 Bizony ilyen tervet nem csináltunk volna ;
 Szűrét Czibak úrnak ki nem tettük volna,
 Sőt inkább tanácsát helyeslettük volna.

«Ellenben, — ha a hegy *igazán* megvolna :
 Akkor a mi tervünk ugyan remek volna!
 Czibak úr pediglen nagyon felsült volna :
 Drága jó husz ágyunk el nem csücsült volna.

«Kettős úton halad az emberi élet ;
 Egyik a gyakorlat, másik az elmélet,
 S minthogy az elmélet, most ez uttal, *sáros* :
 Hadd lám, a gyakorlat merre viszen már most?

«A gyakorlat *ez*, hogy szedjük a sátorfát,
 S míg szélyel nem virrad, hordjuk el az irhát :
 Mert, ha az ellenség észreveszi kárunk’:
 Lesz nekünk hadd-el-hadd! ugyan ebül járunk.»

Szavait az ősznek nagy «éljen» követte,
 S legott a tarisznyát kiki szedte vette ;
 Nem is tudom én, ha a dolgok így állnak,
 Lessz-e kit megverni holnap a vajdának. —

Csóri pedig, mondám, az odúba méne,
 Hol bagoly módjára lakott Rasdi néne;
 Költeni sem kelle a tisztos agg dadát,
 Minthogy akkor épen felköhögte magát.

Ki mihelyt megérté, a mit Csóri kíván,
 A földre ültette, mert nem is volt díván,
 Nyirkos földbe szúrta az égő hasábot,
 Mely, a mint csak tudott, oly szépen világolt.

Azután vevé a sors-intéző kártyát,
 Leraká és kezdé nevezgetni tárgyát:
 Ez nagy uraságot, amaz nagy háborut,
 Ez jelöl vidámat, a másik szomorut.

Ez régi kedvesünk viszont meglátása,
 Kiről már az ember nem hinné, hogy lássa:
 Az töménytelen kincs, mellyet kiki talál;
 És amaz ott csúnya, erőszakos halál.

«Te pedig, bölcs vajda, te vagy e tökkolop.
 Ide vigyázz már most, kezdődik a dolog.»
 Figyelt is a vajda, mert bizony kevésben
 Mult, hogy el nem szunnyadt a figyelmezésben.

Rasdi meg a kártyát jól összevegyíté
 S így szólott, miután a földre teríté:
 «Tökkolop — uraság: ez jól illik össze;
 Kár hogy igen véres háború van közte!»

«Hadd legyen!» dörmögte a vitézlő vajda,
 «Hát az a fekete mellettem micsoda?»
 «Ez, fiam? ezt híják . . . *fekete embernek*,
 Mivelhogy más nevét említani se' mernek.

«Boldog az, ki mellé esik ez a kártya!
 Annak a szerencse örökös barátja;
 Melletted is, vajda, mennyi *kincs* van körül
 S itt a *régi kedves*, kinek szíved örül.»

Mint midőn a jó pap papol igen szépet,
 Viszi képzeletben a figyelmes népet,
 Csak viszi, csak viszi . . . mígnem a jó nénék
 Már inkább *álmodják*, mintsem hogy képzelnék:

Ugy hallgatja Csóri míg amaz terécsel,
 Mert sok szóval mondta, a mit én kevéssel;
 Háromszor veté meg a kártyáit neki,
 Háromszor egyformán jött a szerencse ki.

Hanem harmadikszor beszélt már süketnek,
 Adta magát Csóri fényes képzeletnek:
 Iszonyú roppant kincs: arany, ezüst, gyémánt
 Hever lába előtt, káposztakő gyanánt.

Majd ezek eltűnnek . . . csak a banyát látja,
 Ki előtte térdel, kezében a kártya —
 S igazítja olykor, hogy égjen, az üszköt,
 A mely ott füstölge nagy-makacsul köztök.

Hát egyszer csak, látja, hogy az asszony fölkel,
 Megy előre és int a tüzes üszökkal ;
 Háromszor int vissza ; ő pedig követi
 Pincze belsejébe, a hová vezeti.

Mohos falhoz értek, — de az nem vala gát,
 Körmével a banya kiszedi a téglát,
 És olyan rést karmol hevenyébe rajta,
 Hogy könnyen beférne három czigány vajda.

Alighogy azonban egy téгла kiesett,
 Egyszerre, mint nappal, olyan világos lett ;
 Mikor pedig a rés ki volt bontva tágra,
 Csaknem elveszett a Csóri szemvilága.

Fényes nagy terem volt az a hová léptek,
 Híre sincsen abba' gyertyának vagy mécsnek :
 Gyertya helyett olyan darab gyémánt ragyog . . .
 No, mint egy malomkő, hogy ne mondjak nagyot.

Merevül egy tükör a terem oldala,
 A padlás-gerenda mind ezüstből vala,
 Aranyhomokból van a ház földje verve,
 Es az ajtó megé gyöngy szemét seperve.

Környöskörül a ház rakva káddal, üsttel,
 Az is tele volt mind arannyal, ezüsttel —
 És az ágy láb mellett arany kotló ragyog,
 Számtalan sok apró csirkéihez vatyog.

Beh szeretett volna ezek közül Csóri
 Kettőt avagy hármát az ingujjba lopni ;
 A nagy kívánságtul viszket minden ujja,
 Már le is hajolt, hogy a zsebébe dugja:

Hát csak elébe áll egy *fe fekete ember* :
 Szakálla, bajusza valóságos kender,
 Vállig ér bajusza, térdig a szakálla,
 Haragos szemekkel csúnyán nézett rája.

«Ne haragudjék kend, édes öregapó!
 Nem vagyok én tolvaj, sem pediglen lopó ;
 Nem bántom a csirkét, csak nézni akarom :
 Nem terem mifelénk ilyen apróbarom.»

«Köszönd» felel amaz, «hogy apádnak mondtál,
 Mert te is azoknak a díjjára jutnál,
 A kiket én itten olykor, hébe-hóba,
 Megsütöttem-főztem, száz esztendő óta.

Hanem már most, fiam, kettő közül válaszs :
 Vagy elméssz üresen, úgy békével járhatsz, —
 Vagy, ha kell e sok pénz, a szádat feltátod :
 Hogy mi lesz belőle, akkor majd meglátod.»

Gondolá a vajda: «miért ne tátanám ?
 Hátha csak sült galamb repül belé talán ?
 Majd az ördög megyen üres kézzel vissza,
 Ha a pénz után csak száját kell, hogy nyissa !»

Azzal ásit egyet, miből lenne kettő,
 S gondolta magában : ez tán elegendő :
 De csak elhült, mikép a leöntött parázs,
 Mert ihol! szájába csapódik egy . . . darázs.

Összecsapta ugyan fogait ész nélkül,
 De már akkor ott volt a darázs vendégül ;
 Csórit ijedtében a hideg is lelte :
 Kinjába ' mit tegyen? a darázst *lenyelte*.

«Szerencsés vagy fiam!» kiáltott az öreg,
 «Ezt még egy halandó ember sem tette meg,
 Szájából a darázst mindenik kizárta
 S holtig nyomorék lett, a ki megpróbálta.

De te — minthogy bátran le meréd azt nyelni,
 Ez a pénz, a mit látsz, tied valamennyi ;
 Nem csak ez, de több is : gyere megmutatom,
 És minden szobának kulcsát átaladom.»

Csóri azt gondolta, hogy mind ez csak álom,
 Dörzsölé szemeit s monda : megpróbálom!
 Belemarkolt egyik közellevő üstbe,
 S meggyőződött, hogy mind huszasok, ezüstbe'.

Majd egy kádba markolt : valóságos arany!
 A királykép rajta ; fénye, neheze van ;
 Borjuszájás ingét összeköté alól
 S megraká, gondolván: csak ez legyen *való!*

Azután követte a kenderszakállut ;
 Arany kútat leltek, hozzá arany válut ;
 Onnan pedig gyémánt istállóba mentek,
 Hol tátos paripák arany zabot ettek.

Vajda kiválasztott egy fehért magának,
 Gondolá : ez jó lesz harczi paripámnak ;
 Akkor egy kamrába vezeté az ember,
 Ott pedig volt sok szép mindenféle fegyver.

Hát mikor a pompás ruhatárba értek!
 Van ott vörös nadrág annyi, hogy temérdek :
 Egyen meg is állott Csóri szeme-szája,
 És nem állhatá meg, hogy fel ne próbálja.

Szóla most az öreg : «itt van a kulcs, nesze»!
 Nagy csomó kulcs felé nyúlt a Csóri keze ;
 Hanem, mikor épen elvenni akarta,
 Úgy érezé, mintha égne attól marka.

Egy perczig a *tüzes üszköt* látta csupán,
 Leve nagy sötétség körülte azután ;
 De a nagy sötétség nem sokáig tartott :
 Ekkor monda Csóri : «nem is hoztam kardot.»

Visszament, hogy kössön egyet oldalára,
 Aztán minden ajtót gondosan bezára
 S fölment a pinczéből, hogy meglássa, vajon
 Odakünn az idő milyen tájba' vagyon.

Minthogy pedig ott künn már tetszett a hajnal,
Csóri a népséget fölveré nagy zajjal ;
Ruhát, fegyvert osztá, parancsot ada ki,
Hogy az ütközetre készen álljon kiki.

De hogy és mint készül a vitézlő sereg,
(Lévén már most annyi szép ruha, ló, nyereg),
És hogyan állá meg dicsően a sarat :
Ennek elmondása más énekre marad.

HARMADIK ÉNEK.

FOGLALAT.

Fel trombita, síp, dob! Nagy dolgokat írok :
Ágyúk morogását — Puskák ropogását ;
Harczháboru mérgét, A nagy csata végét ;
Mellyek csodavoltán Bámul kiki méltán.

Nosza én paripám, gúnár liba tolla!
Eleget pihentél, meg vagy abrakolva,
Megvakartalak, mert a füled se' látszott:
Nosza hát, kezdj mostan vídám, fürge tánczot.

Háborúba mégyünk, a hol ölnek, vágnak:
Köszön is nem is az ember a világnak;
Köszön a ki ráér; sok a berenán tul
Rövid búcsut vészen a kapufél-fátul.

De mielőtt érnénk a dolog nagyjára,
 Vessük szemeinket Csóri fővadjára,
 Mit gondol, mit akar, mit csinál, mit rendel :
 Ékes ritmusokban hallja minden ember.

Veszi legelőbb is a pinczébe utját ;
 Felhordatja onnan a sok cifra gúnyát
 És kiosztja rendre, vitéz népe között ;
 Mind egy-egy pipacs lett, mikor felöltözött.

Azután a fegyvert osztotta ki renddel ;
 Azután jött zabla, nyeregszerszám, kengyel ;
 Kérdik a cigányok : hát a czoczó hol van ?
 Felel Csóri vajda : odalent, az ólban.

A mit szája mondott, bizonyítja tette :
 A sok szép paripát sorra fölvezette ;
 Akkor büszkén nézett a seregen végig,
 S gyönyörködött benne, hogy a szemök fénylik.

Egy része huszár lett, másik része gyalog,
 Mindannyian égből lepottyant angyalok ;
 Maga Csóri, a mint a sort végigjárta,
 Így kiált: «csak nincsen a cigánynak párja!»

Hát még a fehérség! a vidor apróság!
 Mint ládára festett tulipánok, rózsák!
 Szeme, szíve szerint öltözék mindnyája :
 Csak ránézve is már hízott Csóri mája.

Hamar egy lapátot felkap örömében,
 Megmeríti arany pénzzel a pinczében,
 Viszi a nép közzé, odaszórja : nesztek!
 A min a cigányok kissé összevesztek.

Hát ím! a sokaság közzül síva-ríva
 Csak elébe toppan, felesége, Éva,
 Mellette kunyorál két süheder cigány :
 «Nekem is adj, dádé! adj nekünk is, apám!»

«Gyöngyeim! véreim!» így szólítja őket,
 «Éva! Dámi! Jónás! milyen nagyra nőttek!
 No, ki hitte volna, hogy megint lássalak ;
 Azt gondoltam, régen megettek a halak.»

Monda erre Eva : «Bizony, meg is evett
 Az a roppant nagy hal, melynek a neve czet ;
 Szerencse, hogy épen ottankörül uszkált
 S benyelé kocsinkat, mint én egy galuskát.

«Nagy üreg volt benne, mint valami templom,
 De sötétség lévén, üss ki Jónás, mondom ;
 Kicsiholt a Jónás az első ütéssel,
 Akkor a hal gyomrát összejártuk mécsccsel.

«Micsoda mája volt! mint valamely szikla,
 Malomkő nagyságu benne a halikra ;
 A szálkája pedig — — lett volna belőle
 Alkalmas szarufa bármi háztetőre.

«Épen akkor nyelt el egy nagy úszó lápot ;
 Dámi a fejszével favágáshoz látott ;
 Jó tüzet perditénk, a milyen csak kellett :
 Úgy szárítkoztunk a ropogó tűz mellett.

«Én e rossz bicsakkal a májának estem,
 Egy bográcsra való darabot lenyestem,
 Megsütöttük-főztük, jóllaktunk belőle
 Hogy még a hasunk is félreállott tőle.

«Inni pedig vizet, mint valami kúton,
 A kopótyujából meregettünk, rúdon.
 Kilencz évig laktunk a czethal gyomrában,
 Mint kukacz a sajtban, féreg a tormában.

«Végre addig ástuk oldalán a lyukat
 Az ennivalóért, hogy egyszer kilyukadt,
 S kimásztunk belőle, ott hagyván a dögöt,
 Mellyet a víz régen a partjára lökött.

«Így kerültünk vissza. Nem csoda különben, —
 Még nagyobb csudák is szoktak esni könyvben.
 Pogány szívű Csóri! de te nem szánsz minket :
 Legyen eszed, Csóri : adj egy fél fityinget!»

«Adok szentem, adok, lépem, vesém, vérem!
 Elég egy lapáttal? vagy teknővel mérjem?
 Mit adjak? mi kéne? mit isztok? mit esztek?
 Ihon a lelkem is, odaadom, nesztek!»

Erre Dámi fia szólalt meg az első :
 «Nekem avas háj kell, vagy szalonna-felső.»
 De felrúgta Csóri, hogy elesék hanyatt :
 «Bolond! nem tudsz kérni mézbefőtt aranyat?»

A mily hamar tette, oly hamar megbánta,
 Símogatni kezdé a fiút, mert szánta ;
 Akkor bévezette őket egy szobába
 És felöltözteté aranyos ruhába.

Most a Dámi nyalka! most a Jónás hetyke!
 Fénylenek a napon, mint a fényes pityke ;
 Közbul jár az apjok, fehér lován léptet,
 Viszi ütközetre a daliás népet.

Rákezdí Juhgége a Rákóczi marsot :
 Huszonnégy trombita gyönyörűen harsog :
 Noha, a min Csóri nem kevésbé bámul,
 Vagyon trombitájok mind lopótök-szárbul.

Mingyár' a kapuban kiadja parancsát,
 Hogy az ágyu végét merrefelé tartsák ;
 Hatvan öreg ágyu az ellenség felé
 Úgy tüzel, úgy füstöl, majd megpukkad belé.

De, a mi különös, nem szólanak nagyot :
 El vannak rekedve? vagy szájok befagyott?
 Azt gondolja Csóri, bundát vernek bottal,
 Dehogy kell a fülét bedugni gyapottal!

Ám minden lövéskor dűl az ember sorra
 Úgy veri le egymást, úgy bukdosik orra
 Mint kártyakatonák, mikor mind elesnek,
 S egyenlő a sorsa *királynak, hetesnek*.

Hanem az ellenség ágyuja sem alszik,
 Iszonyú tüze van, bár szava nem hallszik,
 S ámbár a cigányság többször így kiáltott :
 Ne lőj erre, bolond, ember van itt, látod!

Különösen féltik fényes szép szemöket,
 Hol erre, hol arra, kapdossák fejöket ;
 Nem csuda aztán, ha bizony hébe-hóba
 Beleütik is egy nagy ménkő golyóba.

Legelül a vajda, Dámival, Jónással,
 Nem győzi a bátor népet biztatással :
 «Rohamra cigányok!» eszeveszve ordit,
 S rohan a cigány, de előbb hátat fordít.

Kiáltozza Csóri : «Megálljatok! hó! hó!
 — Vakmerő egy nép, de *bokros*, mint a jó ló —
 Szeméten szedett nép! ha meg nem állotok,
 A lesz belőle, hogy én is elszaladok.

Sarkantyúba kapja tátos fehér lovát
 S így kiált, beérve szaladó táborát :
 «Vitézek! na, látom bennetek a *jó vér*:
 Ha van ily sereg több — kössön fel a hóhér!

«Ez már a *szilajság*! ezt szeretem én, ha
A legény nem lusta, szájátáti, léha . . .
Úgy tudtok szaladni! úgy elgázolnátok
Azt a czudar népet, csak *felé* futnátok!

«Nosza tegyünk próbát és forduljunk vissza!
Folyjon az ellenség vére, mint a Tisza!
Mert fogadni mernék a fehér lovamba,
Hogy a győzelem a kezem közt van ma.

«Hogy pedig hát senki a szemét ne féltse,
Ágyuk villanása vagy füsti ne sértse:
Parancsolom: kösse be most mingyár' kiki;
Aztán csak utánam! aló, bátran, neki!»

Így biztatta népét. A cigányok pedig
Zsebkendővel egymás szemeit bekötik:
Csóri szava után: erre, fiúk, erre!
Vakveréb módjára törnek az ellenre.

Most van ám szüretje a kiontott vérnek!
Koppad a két szárnya Puk Mihály vezérnek;
E . . e nép a cigány: megölné az apját,
Mert nem néz a senkit, — igaz, hogy nem is lát.

Ha kegyes olvasó, immár azt kívánod,
Hogy az ütközetről neked adjak számot:
Ki? kit ölt meg? és hol? mért? mikor? miképen?
Ki segítségével? — hát elmondom szépen.

Legelőbb a vajda lecsapott kilenczet,
 Hogy azonnal hányta fejöket a bukfenczet;
 Csak bámul utána oztán mind a kilencz
 S így morog: «beh kényes ked most, Csóri Ferencz!»

Gyügyü Burgonyával ment ki egy szál kardra,
 De nem oly könnyen birt vele, mint akarta,
 Mivel e Burgonyát semmiféle fegyver
 Nem járja, minővel hadakozik ember.

Bőre kemény bocskor — főleg az orcáján —
 Szíve helyett tuskó van a szíve táján,
 Csak nagy két fülein sérthetni halálra:
 Jó hogy Gyügyü épen a fülét találja.

Látván Burgonyának gyászos végít Zeller,
 Rohan Gyügyü felé csillogó fegyverrel,
 Halálosan sújta a Gyügyü fejére,
 Halála után is folyt az orra-vére.

Zellernek se kell több: lepattan lováról,
 Veszi Gyügyü kését a bő csizmaszárból,
 Győzelme jeléül erszényét, pipáját,
 Szedi korcza mellől csiholó szerszámát.

De vaksi Toportyán így riad rá: «tedd le!
 Kést, pipát és erszényt, oda ni, a gyepre!
 Vójunk! . . . hogy kié lesz majd utóbb elválík:
 Komám volt a Gyügyü, nem hagyom halálíg.»

Leraká hős Zeller a dicső jeleket,
 Iszonyú kegyetlen vívás kerekedett ;
 Haragosan víttak valameddig éltek :
 Lenyakazván egymást, szépen megbékéltek.

Esküszí Harizsnya, káromkodva csúnyát,
 Hogy Zeller vitéznek állja vérboszúját ;
 Esküszí vad Mócsing, Hubli, Salavári,
 S Puk Mihály vezérnek több derék huszári.

Másfelől Toportyánt a barna vitézek :
 Hagymaszár és Kongó, megtorolni készek,
 Vigyori, Kanálos, Degesz, Csucsuj, Irha . . .
 A többiek neve nincsen ideírva.

Kik miután egymást egy lábig leölték,
 Ugy hevernek ottan, mint valami tőkék,
 A harcz erdejének irtás ez a tája . . .
 És uratlan jószág a Gyügyü pipája!

Csóri látta mindezt ; Csóri látta sorban
 Valami csak történt az egész táborban :
 Hipp-hopp gyorsasággal vitte ide s tova
 A vitézlő vajdát fehér tatos lova.

Hány szegény halandó nyakát szelte ő el!
 S maga mindannyiszor nagyobb lett egy fővel :
 Mintha mindenik fej az övéhez nőne,
 Olyan nagy ember lett apránkint belőle.

Dundi asszonyság is, Diridongó társa,
Mint egy Bradamante, népet öl rakásra ;
Legény ő a talpán ! ember ő a gáton !
Sebes vágatással lotyog a lóháton.

Szellő emelinti piros viganóját,
Tartja bal kezében véres lobogóját,
Viseli jobbában csillogó dárdáját,
Feledi a kontyot s hajdani pártáját.

Kalpag a fejében, s a gerinczén hátul
Az ura mentéje lóg le panyókául ;
Félig csupa férfi — az a felső része
Melly alkalmas az emberöldöklésre.

Szeme vérben villog, habot ver a szája,
Gyilkolásban részeg örömet találja,
Döghalál módjára pusztít a seregben,
Szakállas, bajuszos vitéz emberekben.

Maga Diridongó nem kevésbé bámul,
Asszonyának hősi tettein elámul ;
De, mig mennyre-földre magasztalja társát,
Felsehajt : «be kár, hogy nem tud főzni kását.»

Míg tovább is ekkép bámulni akarja,
Elszakítá őket a harcz zivatarja.
Öklös Diridongó egy sűrű csoportban
Kézze-lábbal ví és tüszköl a nagy porban.

Hej, mennyit lenyársalt! hej, mennyit levágott!
 Hogy megtizedelte az embercsaládot!
 A mennyit ma rombol az emberiségen,
 Nem épített annyit egész életében.

Látja ezt egy dombrul a vitézlő vajda,
 Biztatja erősen : rajta, komám, rajta!
 Szegény Diridongó bízik is, a hogy tud,
 Mígnem utoljára disznót győz a sok lud.

Köröskörnyül immár meg van rakva sebbel,
 Mint az angol ember kaputrokja zsebbel ;
 Mindenik oly öblös, mindenik oly tákos . . .
 Szegény Diridongó — oda van! világos!

Miután kihörgé magából a lelket,
 Panaszosan így szólt : oh vajda, megöltek!
 «Semmi, fiam, semmi : szép dolog, nagy érdem
 Halni a hazáért, de kivált meg — értem!

Ily vigasztalással, mint a vad oroszlán —
 (A ki ezt nem látta, hát képzelje pusztán)
 Rohan a csapatnak s azt miveli oztán,
 Azt miveli, mondom, mit a vad oroszlán.

Megboszulva Csóri a bajnok elestét,
 Felrugá s ott hagyta Diridongó testét :
 Ellensége volt az Dundi asszony végett,
 Mert féltette tőle a szép feleséget.

Nem tudom, ha volt-e méltó oka rája,
 Elég az, hogy Dundit féltette gazdája ;
 Mindig féltőbb a kincs ha nagy, mint ha kicsi :
 Szegény Diridongó : nagy kincse volt neki. —

Semmit nem tud erről vitéz Dundi asszony,
 Emberül hordozza ő magát a harczon,
 Uti-véti őket, veri agyba-főbe:
 Ki ne szeretne már bele egy ily nőbe!

Legalább a vajda érez olyanformát,
 Kezdi a szerelem csiklándani gyomrát.
 De, míg e dologra bővebben kitérnénk,
 Lássuk Dundi asszonyt, ki sohasem félénk.

Annyiféle párbajt és mindenféle bajt
 Vített már e menyecske összevissza, hogy majd —
 Paizsán a fegyver ellágyul, megtompul,
 Mintha viaszból vón' — legfeljebb ólombul.

Már ki volt terítve Nyeszegi, a rostás,
 Nem kellett őneki beretválás, mosdás,
 Nem a nyujtóztató banyák, ágya mellett :
 Mégis halott volt ő, a milyen csak kellett.

Tiszháti módon egy oldal-tarisznya
 Volt csepűmadzaggal nyakába hajítva,
 Vele született ő a szép tarisznyával ;
 Most leoldá Héring nagy körmű ujjával.

Nem ér rá elvinni, ha leoldni ráért,
 Mert a mint görnyedez a szép tarisznyaért,
 Czombja közzé akad hátul Dundi kardja,
 S oly likat hasít, hogy a tarkója tartja.

Így repedne ki a sertésből az orja!
 Illyen a kis urfi, midőn kigombolja
 Bugyogó nadrágát a pesztonka este,
 Mint a Héring hátul végigrepedt teste!

Czibak ezt meglátván, egy csöppet se' késik,
 Veszi alattomban baranyai késit,
 Elmetshi a Dundi köténye madzagát
 S elragadja tőle a kötényt is magát.

S mint ha kit szelével ér az istennyila,
 Mint Sámsonnak, midőn megnyirta Délila:
 Egyszerre odalett — higyetek a szómnak —
 Ereje és szíve a vitéz asszonynak.

Megakadt a szeme . . . a kiáltás torkán,
 Mint azé, kit éjjel nyom nehéz boszorkány;
 Elejté a dárdát, maga is dőlt, ferdén,
 Csóri ugrott oda, ő tartá fel nyergén.

Hős Czibak azonban egy hosszú kopjára
 Tűzte fel a kötényt lobogó formára;
 Mire az ellenség örvendezve kiált
 — Nem tudom, *Alláht-e* vagy *Jeszusz-Máriát*?

Szörnyü orditással kéri, hogy az isten
 Az emberi népet gyilkolni segítsen :
 Mintha ő felsége épen abba' járna,
 Hogy tegnapi művét szélyelrontsa már ma.

De, ha az isten *nem*, — segíté az ördög,
 Nem is neheztelt, hogy nem neki könyörgött,
 Pártját fogta mingyár' Puk Mihály népének,
 Mert az ilyen napot tartja ünnepének.

Fenjen hordja Czibak a hatalmas zászlót,
 Mellyet ékesíte száz repedés, száz folt,
 Foszlányait a szél összevissza bontja :
 Bónapárténak se' volt már különb rongya.

Megy Czibak előre, mindnyájan követik,
 Még a halott is mind fölelevenedik :
 Észreveszi Csóri, hogy szorúl a kapcza,
 Népét visszanyomják, megfordult a koczka.

Hamar «Dámi! Jónás!» inti őket elő,
 Hogy Diridongónét tartanak kétfelől ;
 Meg is fogták . . . ámbár *dolog* az ilyesmi :
 Megtartani egy nőt, ha el akar esni.

Maga pedig Csóri fut, szalad, hogy lássa
 Minő fordulatot vőn a harcz folyása ;
 Legelébb is szeme megtalálja Kákát,
 Ki tenyerén hozza hátul a nadrágát.

Szép vörös nadrágát tartja két tenyérrel,
 Szalad és futtában jajgat, jajveszékel ;
 Kérdi Csóri, mi baj? valami borzàsztó?
 — «Jaj uram, a posztó! a szép drága posztó!»

«Vak apád!» kiáltja Csóri és tovább megy
 Testek halmai közt, mint az Ararát-hegy :
 Lova pej a vértől, — lábát alig húzza
 A nagy vérözönben, — néhol meg is úszsza.

Nyargal a cigányság odafel a dombon,
 Veri az ellenség csaknem minden ponton,
 Bátorság, vitézség neki mind hiába,
 Veti reménységét a horgas-inába.

Nagy Akasztót Ráspoly már-már utoléri,
 Bár az minden léptén az ölet kiméri :
 Nem is szabadulna, bizony el is veszne,
 Ha sebesen el nem cigánykerekezne.

Szembe találkozik Csóri a futókkal,
 Megdorgálja őket szemén szedett szókkal,
 S odamondogatván, ekkép fejezi be :
 «Csürhéről futó had! vissza, egyszeribe!

«Eb legutoljára! eb maradjon hátra!
 Jelszavunk legyen most minden, a mi drága :
 Híre, becsülete Nagy Czigányországnak,
 És előkötője Dundi asszonyságnak!

Így kiált a vajda és vágat előre.
 Szegyen döfi Mismást, hogy egy fának dőle,
 Száját félrehuzta, kiveté a nyelvét,
 Szeme felfordulván kiadá a lelkét.

Megharagszik Bunyi : «Csúfold az apádat :
 Arra öltsd ki nyelved, arra vond el szádat!»
 S olly erővel lökte a dárdát beléje,
 Hogy mingyárt meghalna, ha még most is élne.

A vajdát azonban Süsü, Vaczok Peti,
 Kajsza, Csimaz, Nyúlláb harczolva követi,
 Laboda, Koloppal, Juhgége és Habók,
 Szorítják az ellent, mint harapófogók.

Hubi az ülővel, mint egy buzogánnyal,
 Egymaga fölérne kilencz más czigánnyal :
 Sok vitéznek töri ő be koponyáját,
 Mint hajdan betörte az egyszeri kályhát.

Méltó azt megírni, krónikába tenni.
 Befordult ő egyszer valahová csenni :
 Zárva volt az ajtó ; de, találós fővel,
 Beüté a kályhát a kézi ülővel.

Fejét is bedugta ; — de belül a gazda :
 «Mit csinálsz ? hol jársz itt ?» rá ekkép riaszta :
 Ő pedig az ülőt taszítván előre :
 «Nincsen szükség — kérdi — pipaszársütőre?»

Hanem ez akkor volt. Tudnék én őróla
 Száz ilyen mesét, csak érkezésem volna :
 De nagyobb annál most a legkisebb gondom :
 Pipaszónál, otthon, egyszer majd elmondom.

Ama híres vajdát követem jelenleg,
 Ki előtt a népség szakadoz, mint felleg ;
 Keresi a zászlót, — a zászlós Czibakot,
 Szeretne a fején vágni egy ablakot.

Megtalálta végre : de úgy is hozzászólt,
 Hogy kezéből mingyár' kiejtő a zászlót ;
 Maga is lehajlott az után, a földig :
 De a fölvevéssel nem igen törődik.

Tótágast áll fején ; ég felé a lába,
 Megakadt valahogy a nyeregkápába.
 Lelke pedig, a mint mennybe iparkodott,
 Feljebb-feljebb mászva, kiment a hol tudott.

Csóri a zászlónak mingyár' fülét fogta
 És odakötő azt, hova Dundi szokta ;
 Körülkanyarítá a puha derékon,
 Mihez a gyapjúzsák termete is vékony.

Alig nyerte vissza Dundi a kötőjét,
 Követő a harczba nemes jóltevőjét,
 S tesz olyan fordítást, tesz olyan csudát ott —
 A mit élő ember soha nem is látott.

De vitéz Laboda sem marad ám hátul,
 Ő sem ijed meg a maga árnyékátul,
 Ő is lelt magához bajvívó czimborát :
 A fogatlan ínyü, göthös, vén Kusztorát.

Ti, kik ezt halljátok, szaladjatok innen!
 Hallani is jobb lesz e csatát messzünnen ;
 Favágó emberhez sem jó állni közel :
 Mert megrug a forgács, hogy többet nem eszel.

Hát mikor ilyen két dalia csap össze,
 Mennyivel tanácsosb állni tőlük messze!
 Két tüzes mennykő ez . . . mondom, közel ne várd :
 Mert az egészségnek, a szele is megárt.

Káposztás kertbe néz* a derék Laboda,
 Hová szeme czéloz, soh' sem vág ő oda!
 Nem is tud más ember könnyen hozzávetni
 Szeme járásából : m'eziránt fog ütni.

Jó hogy Kusztorának teljes-lehetetlen
 Célba venni fejét, mert rezeg szünetlen :
 Most a sírban volna — az már kétszerkettő —
 Nem csak a fél lába, hanem mind a kettő.

Visszavág s Labodát megsérti bütyköben,
 De nem foly a vére, mert nincs olyan bőven ;
 Száz nadály, száz köppöly sem szína belőle ;
 Mind éhen veszett ki bolhája, t . . . je.

* Bandsal.

Hat lika volt immár lábán Kusztorának,
 Mint a tilinkónak, avagy furulyának :
 Most a cigány kardja hetediket csinált ;
 Amaz, odakapván, űhmget és így kiált :

«Beh bolond az ember, hogy akkor is harczol,
 Mikor nem tud vágni, legfőlebb ha karczol!
 Mikor összelöttyent ina, porczogója,
 Mint a mosogató asszony lágymosója!

«A dicsőség konczán mit is marakodunk?
 Nehéz eleség az . . . nincs már hozzá fogunk!
 Minek rontsuk egymást emígy is, amúgy is!
 Béküljünk ki, pajtás : meghalunk mi úgy is!»

Hadd béküljenek ki, a mint kedvök tartja,
 Jobb, ha megnézzük, hogy mit csinál a vajda :
 Hát, öli az embert, ezt az ostoba fajt,
 Széltibe-hosszába vágja mint a parajt.

Bizony úgy is tetszett neki utoljára,
 Mintha övig érő dudva között járna,
 Vesszővel csapdosná, szeldelné a nyakát,
 S hullatná a szép gyom szaporító magvát.

Szélyelnéz s kiáltja: «Lassan! hó! megálljunk!
 Nincsen itt ellenség: mi a szösz csinálunk?
 Se balszárny, se jobbszárny, se gléda, se karéj,
 Csak ez a sok csúnya, istenverte paréj!»

Felel arra Dundi : «Mit beszélsz te, vajda?
 Látod azt a lovat : Puk Mihály ül rajta!»
 Oda nézett Csóri : hát bizony való az!
 Mert igazán ember és igazán ló az.

No hiszen majd én meg erőtlen pennámmal
 Hozzáfogok, — avagy elbeszélni számmal,
 Azt a nagy viadalt, azt a kemény harczot,
 Melly a két vezér közt naplementig tartott!

Mindenik harczolva költé el ebédét,
 Úgy elégité ki természet szükségét,
 Milyenek például : az ivás, az evés —
 Szóval, mikor bennünk sok van, avagy kevés.

Utoljára még is vajda lőn a nyertes :
 Nyakát szeli Puknak, mint valami hentes ;
 Puk Mihály a lóról menten le is dőle,
 Puskalövésnyire pattant feje tőle.

De felugrik mingyárt és szaladni kezd el :
 «Utána!» kiáltják : «fogd meg! — ne ereszd el!»
 Űzi a cigányság, mint agár a nyúlát,
 Mint mikor a macska az egérrel mulat.

Nem is kerülnének egy könnyen elébe,
 Ha meg nem botlanék a maga fejébe ;
 Így bukni különben nem épen hallatlan :
 Ha valakinek a feje — lábalatt van.

Hanem ezzel Csóri nem sokat törődik,
Fusson bár hazáig, vagy földetlen-földig ;
Felszedi a zsákmányt, a mi olyan gazdag,
Hogy csupán bankóbul lenne három asztag.

NEGYEDIK ÉNEK.

FOGLALAT.

Már Czigányországot Színről-színre látod :
Csóri azt nagy bölcsen Fundálta erősen.
De, mint egy zimankó, Támad Diridongó —
Végre, mint mindennek, Vége lesz könyvemnek.

Diadallal tért meg Csóri Nagy-Idába,
Állatá a népet körül karikába,
Ő maga egy hordó tetejére mászott,
S így beszélt, miközben kézzel hadonászott :

«Daliás cigányok! vitéz hadi népem!
Húségeteket én köszönöm is szépen ;
Sőt meg is szolgálom, ha az isten éltet,
Mihelyt egyszer bővebb zsákmányban részeltet.

«Hisz' annyi dicsőség jut ma egy legényre,
 Hogy nem egyhamar fog éhezni lepényre,
 Annyi, hogy attól még a hetvenhetedik
 Unokánk lelke is holtra részegeedik.

«Valameddig a víz dombról foly gödörbe,
 Valamíg az erdőn akad egy fa, görbe,
 Valamíg egy tyúk lesz — míg verset faragnak :
 Dicső híre-neve fenmarad e napnak.

«Hősi tetteinket hirdeti a ponyva,
 Irják krónikába, kalendáriomba ;
 Lesz ember, ki egész könyvet is ír rólunk,
 S a világ bámulja, mily vitézek voltunk.

«Sőt nem győzi várni a kíváncsi világ
 Hogy megírja rólunk a szép históriát,
 Hanem bekandikál záros műhelyébe,
 S hirdeti, pletykázza, milly remek *lesz* műve.

«Mikor pedig aztán kikerül a kohból,
 Vesz a világ egyet — de csak egyet — abból :
 Töri érte egymást, kézről-kézre kapja,
 Míg piszoktól látszik valami darabja.

«De a többi könyvek, tetején egy padnak,
 Ítélet napjáig mind épen maradnak;
 Annál nagyobb leszen benne nyereségünk :
 Ítéletnapig tart a mi dicsőségünk.

«Mivel hát dicsőség annyi van, mint polyva,
 Vigyen abból kiki, a mennyit gondolja,
 Hogy belőle egyszer el fog birni hátán : —
 Jut abból, marad is ; nem jóféle sáfrán.»

Soká éljenezték ez ostobaságot,
 Azután mindegyik tartotta a zsákot ;
 De a vajda így szólt egész komolysággal :
 «Mit akartok, édes fiaim, a zsákkal?

«A mi keveset az ellenségtől kaptunk,
 A mi csekélységet a pinczében hagytunk,
 Az egyébre is kell, marad a közjóra :
 Nem való az nektek borra és czipóra.»

Morog a cigány nép e beszédet hallván,
 Sorba löki egymást, könnyökén vagy karján ;
 Baj lenne : de Csóri nem tétováz sokat :
 Kiosztja közöttük a hivatalokat.

Legelébb azt nézi, kinek van nagy körme
 S kinek keze inkább maga felé görbe ;
 Fő adószedővé teszi bölcs Kolopot :
 Tud az bänni pénzzel, a ki annyit lopott.

Azután Akasztót, mert hosszú a lába,
 Fővezérré teszi az ármádiába ;
 Süsüre pediglen bízza a pecsétet,
 Minthogy maga is tud vésni, ha eltéved.

Jó muzsikás lévén nagyszemű Juhgége,
 Alkalmazta Csóri főszámvevőségre ;
 Mellé adta ennek a tisztos Labodát,
 Hogy lenne halálíg főfő íródeák

A közigazgatást ruházza Pitykére,
 Kit *Hűvös*nek híttak nem igaz nevére ;
 Hubinak ellenben, tudománya végett,
 Ada országában fő-czéhmasterséget.

Kérdi Csimaz is, hogy hát ő mirevaló ?
 (Csimaz, kivel egykor elszaladt volt a ló)
 «Te fiam ? te szabsz a tolvajok közt rendet :
 Téged az isten is bírónak teremtett.»

Szóla és magához intette Nyúllábat,
 Gondjaira bízott minden iskolákat ;
 Nem lehet, úgymond, hogy nyúllábsága óta
 Ne ragadt légyen rá egy kis fehér kréta. —

Igy minden hivatalt, mivel ezren kérik,
 Eloszta, egészen a kutyapeczérig ;
 Akkor Dundi felé fordítván a rúdat,
 Szíve érzésének így tágíta útát :

«Dicső nagy férfit, kedves komámasszony !
 Nem erőltetém, hogy hivatalt válaszszon ;
 Mert míg az asszonyok nadrágba' nem járnak,
 Nem valók egyébre . . . legfőlebb huszárnak.

«Példás vitézséged mint a tűkör, ragyog ;
Érdemeid kézzelfoghatóak s nagyok ;
Széles tehetséged el vagyón ismerve,
Ha nem méltányolnám, isten is megverne.

«Mivel szolgáljam meg? mivel háláljam meg?
Érdemid jutalmát hogyan találjam meg?
Tudnám, ha lehetne : lehetne, h'akarnám :
Akarnom pedig *kell*, bármint nem akarnám.

«Isten látja lelkem mind a két szemével,
Hogy megelégedtem öreg Évikémmel ;
Úgy szeretem, mint az otthon sült kenyeret :
Jó a másé is, — de jobb otthon egy szelet.

«Szeretem én Évát . . . de, tudja a manó :
Már hiszen, no, csak nem vajdánénak való!
Aztán meg, mióta a czethalban lakott,
Mindig érzem rajta a bűdös halszagot.

«Egy szó annyi mint száz : el kell válnom tőle,
Ezt kívánja rangom, hívatalom fénye,
Ezt még más egyéb is . . . de mit ér a beszéd?
Adja komámasszony azt a kicsi kezét !»

Od'adá a kezét Dundi asszony, végig,
Oda mind a kettőt, egészen könyékig ;
Bizony, a ki látta a mit cselekedett,
Azt mondhatta volna, hogy rátehénkedett.

Így fészkelte magát Csóri vajdasága
 Ellenállás nélkül a nagy boldogságba :
 Hát egyszer csak ehol . . . a mit hinni nehéz . . .
 Véresen, halványan jó egy falka vitéz.

Saját népe volt az. Megismeri mingyárt
 Degeszt és Kanálost, félszemű Toportyánt,
 Gyügyüt és a többi, kik harczon elestek ;
 Összerántja szemét : «hát ti mit kerestek?»

Szóla erre Gyügyü: «mi biz' azt keressük,
 Hogy vitéz voltunknak jutalmát vehessük :
 Mert nem oly gyerekség ám az, mint gondolni :
 Vagy akarjuk vagy sem, a hazáért halni.

«Hát bizony mi, vajda, valamicskét várnánk,
 A miből tengődjék özvegyünk és árvánk ;
 Az sem volna rossz, ha hivatalba tennél :
 Nem mondhatnák rólunk, hogy : ez is ingyen él !»

Haragosan erre így felelt a vajda :
 «Nem takarodtok el a tüzes pokolba !
 Lesz majd *emléketek*, olyan mint egy torony,
 Ákombák irással, mint ez a fél karom !»

Amazok egymásra néztek és hallgattak ;
 Fejüket csóválva búsan elballagtak ;
 Csóri pedig kezdé, illő vigassággal,
 Menyegzőjét ülni Dundi asszonysággal.

Hej! Micsoda módjok volt akkor a tánczban!
 Patak módra folyt a sárgalé a sánczban;
 Akkor volt igazán borjunyúzó péntek!
 Még a nótának is a javával éltek.

Hát mikor legis-legjobban mulatoznak,
 Fegyver közzé fogva egy valakit hoznak:
 Ki volna egyéb, mint Puk Mihály kapitány?
 Fegyver közzé fogta három erős czigány.

Tántorogva lépked és nehezen halad,
 Feje le van vágva, hozza hóna alatt,
 Behunyott szemével oly szomorún néz ki,
 Hogy csupa kín arra még reá is nézni.

«Tedd fel a fejedet!» monda Csóri, s inte:
 «Én is voltam olyan szegény ember, mint te;
 Akármit hibáztál, én kegyelmet adok,
 Öröme annak, hogy vőlegény vagyok.»

Puk Mihály e szóra felnyomta a fejét,
 Csókolá a vajda csizmatalpa helyét,
 S úgy megrugaszkodék a nyitott kapuból,
 Hogy még lóháton sem érték volna utól.

Míg ezek így folynak, iszonyú nagy lárma,
 Üvöltés hallatszik, mintha sáska járna.
 Kérde Csóri, mi baj? de senki se' felel;
 Maga marad benn csak, a többi kiszemel.

Gyorsan félretolja a kis ablakfiát,
 Lenéz az udvarra s *álé more!** kiált.
 Nagy sereg czigánynyal ott jön Diridongó;
 Minden kézbe' puska, fejsze, villa, bunkó.

Állt ugyan egynehány híve Csórinak ott
 (A kiket az napon hívatalba rakott):
 De azok, a pártos ellenség láttára,
 Levegőbe tűntek, mint a könnyü pára.

Szidja Csóri vajdát a közelgő tábor:
 «Meg kell csípni!» ordit «a míg el nem lábol;
 Nyársra kell feszíteni! forró zsírba hányni!
 Két szeme világát aczéllal kivájni!»

Szélyelveti lábát Csóri mint egy sátor,
 Megáll az ajtóban, tekintete bátor;
 Kardvasán a menteujjal egyet törül:
 «Ide jöjjen, a ki életének örül!»

Mondja, és egyszersmind esküvel fogadja,
 Hogy magát életben soha meg nem adja,
 Sok ember kipusztul, míg annyira menne:
 Ám hisz' próbálja meg a ki Tamás benne.

Felel Diridongó: «*egy* tán mégis akad!
 De mi sokan vagyunk, és te, látom, magad:
 Vújunk ketten Csóri! a ház elég téres;
 Vújunk ketten; hadd lám: te vagy az a híres?»

* Oh jaj more!

Fogcsikorgatással végzé a beszédet.
Csóri az ajtóbul hármat visszalépett,
Bement Diridongó, de mást nem ereszte,
A többi az ajtón és ablakon leste.

Mint mikor az erdőn, nem messzi egymástul,
Két iszonyú tölgy reng a fejszecsapástul ;
Roppanásuk neki bődül az erdőnek,
S — a mit sohse láttam — épen összedőlnek :

Úgy csap Diridongó össze a vajdával,
Szeme a szemével, kardja a kardjával ;
Azt hinné az ember : két sebes szélmalom :
Közel építette valami félbolond.

Irhatnék én arról akármennyi lapot :
Ez s ez hányszor ütött, vagy hány döfést kapott ;
De elégnek tartom ennyit írni mostan,
Hogy egyszer csak : *zupp* le, Csóri vajda, holtan !

Úgy bizony ! szörnyet halt ; maga is azt hitte ;
Szólják nevéül : rá sem hederíte ;
Rázzák, ütik, rugják, kiáltva és bögve :
Mind hiába ! fekszik, mint egy szenes tőke.

Egyszer aztán ő is meguná a sokat :
Fölveti a szemét és szélyelpislogat ;
Hát im a cigányság ott zsibong előtte,
Mind olyan *rongyongyúlt*, mint anakelőtte.

«Szensséges Pilátus!» a vajda felkiált,
 «Hol vettétek azt a rongyos libériát?»
 Hanem a cigányok beszélnek egyebet :
 «Ugyan Csóri, hallj szót, töröld ki a szemed.

Mióta lármázunk és mióta rázunk!
 Horpaszon rugdosunk, a képedre mászunk!
 Te mégis úgy horkolsz, majd megrepedsz bele :
Szalad az ellenség : mit csináljunk vele?»

«Hadd lám!» monda Csóri és felugrott gyorsan,
 Megütötte fejét a pinczegádorban,
 Mit se' gondol azzal, nem jut eszébe,
 Mikor hozhatták őt ebbe a pinczébe.

Szalad a bástyára egy rossz rozsdás karddal,
 A cigány-sereg is mind utána nyargal :
 Látja az ellenség táborát, mely épen
 Vissza kezd vonulni sűrű hadi rendben.

Fegyverükön a nap kelő fénye játszik,
 Olyan sokan vannak! egy hijok se látszik!
 A min Csóri vajda bámul igen nagyot :
 Hiszen ő már tegnap hirmondót se hagyott.

«Oh te hálátlan Puk!» kiált hangos szóval,
 «Az én jótettemért így fizetsz te jóval?
 Még te népet gyűjtesz ellenem suttomba?
 Ágyuhoz legények! hol a kartács? bomba?»

Hamar a cigányság felgyúri az inget,
Meggyújtja kanóczát és körültekinget :
Minden van, csak *por* nincs; azért néznek szélyel :
Vajda örömére ellőtték az éjjel.

Mert hiszen fölösleg mondanom is itten
(Gyengébbek kedvéért mégis megemlítem) :
Hogy az ó pinczében elaludt a vajda
S úgy álmodta mindazt, a mi esett rajta.

Nem is telt az egész olyan sok időbe,
Talán egy órába, legfőlebb kettőbe ;
Úgy hogy, mire a nép felvánszorga másnap,
Csóri dicsősége indult hanyatlásnak. —

Megértvén a vajda, hogy miért nem lőnek,
S találván az okot kielégítőnek,
Szemét elmereszti, hasát kidüheszti
Es az öklét rázva kiabálni kezdi :

«*Jás** ti kóczyor had, láttam az anyátok!
Volna puska porunk, tudom megbánnátok :
Itt lövöldöznénk le, az utolsó lábíg,
Soh'sem érnétek el az akasztófáig!»

A többi cigány is vérszemet vesz legott :
«Köszönjétek — ordít — hogy porunk elfogyott!
Lehetetlen, hogy ezt ne hallja távolról —
Hallja is az ellen, mert lám, visszafordul.

* Czigány indulatszó : jaj!

Hamar a nagy sánczot megrohanni kezdi,
 Három ép ágyúját a kapunak szegzi :
 Bezuhan a kapu az első lövésre,
 De bezzeg, nincs ember a ki álljon résre.

Csóri fővaidának leesett az álla,
 Szíve összelottyant és magába szálla :
 «Illyen a szerencse?» gondolá foghegyen,
 «Ha ma égig emelt, holnap alád megyen.»

Igy tűnődik Csóri odafenn a bástyán,
 Semmerre se' mozdul, ott marad, mint bálvány ;
 De a hős cigányság lótfut eszeveszve,
 A furólyukba is búna, ha lehetne.

Mint a túri vásár midőn legtömöttebb,
 S valaki felkurjant : ahol a veszett eb!
 Van lárma, sikoltás, szaladás, tétova,
 Ezerféle átok, szitok, zenebőna ;

Zsidó kiált : tolvaj! puffan a kit vernek,
 Orgonál erősen férfi, asszony, gyermek,
 S mind ez a juhszálon, egy lebuj csárdába'
 Olvad fülrepezető nyers hármóniába :

Úgy a hős cigányság, vagy talán *úgyabban*. —
 Tódul az ellenség befelé azonban,
 S mint nagy égzengéskor összefutott juhak
 A barna vitézek mind rakásra búnak.

Mindenik leginkább a fejét sajnálja,
 Egyebét ha ménkő üti meg se bánja ;
 Nem is látna ottan az ember egy fejet :
 Egészen más tag az, a mit látni lehet.

Kaczag az ellenség, — hogy is ne kaczagna!
 Kérve-kéri Pukot, hogy kegyelmet adna ;
 De ő meg akarja mutatni hatalmát :
 «Hozzanak, kiáltja, kéngyertyát, meg szalmát!»

Mingyár teljesíték e parancsolatot,
 A mi a dádéknak úgy szivére hatott,
 Hogy felugrándozva szélyel szaladnának,
 Ha legkisebb egér-utat is kapnának.

De minthogy szorosan környül vannak véve,
 Környül fogja őket a Puk Mihály népe,
 Szomorúan látják a dolog mivoltát,
 S elkezdik gajdolni e keserves nótát :

1. Fáró hesz! Fáró hesz!
 Ále moré! már hogy lesz?
 Meg se' halsz, csak megdeglesz.
 Nagy sor ez!
 Vitézséged kárba vesz.
 Ühüm! ühüm! ühm!

2. A szerencse kukhérol,
 Puk Mihály lehóhérol,

Megsüt mint a gesztenyét,
 Pecsenyét :
 Nem szánja szegény morét.
 Űhűm! űhűm! űhm!

3. Czigányország, ne neked!
 Kiesett a feneked,
 Háj! dikhesz, dsalomáz,
 Dsalomáz :
 Nincs már annak kulimáz!
 Űhűm! űhűm! űhm!

Jaj, de ki írhatna oly siralmas kótát,
 A mily szomorúan zengették e nótát!
 Kova lágyult meg rá sok ember zsebében :
 Csak nem a kemény szív Puk Mihály keblében.

Kéri minden ember : mutassa irgalmát,
 Hiszen nem érdemlik azt a drága szalmát ;
 Ő azonban így szól s káromkodik hosszút :
 «De, mikor haragszom, hát kin álljak bosszut?»

«Én rajtam, la!» kiált a nagyszívű vajda,
 Kire az ellenség eddig mit se' hajta,
 De mostan leszállott a bátyatetőről,
 Mint leszáll a kakas a kakasülőrül.

Igen! mint a kakas, melynek a szomszédé
 Taraját megvérzé, tollait kitépé,
 Sarkantyúját törte, szemétről elűzte :
 Oly szomorú már most . . . hanem mégis büszke.

Oly szomorú Csóri, — de a járásában
 Most is egy vajdához illő méltóság van ;
 Nem néz lába alá — akármibe lépne —
 Mint egy peczek, úgy áll Puk Mihály elébe.

«Én rajtam la» mondá : «*én vagyok* a vajda,
 Ha már szemed olyan debreczeni fajta,
 Hogy nem ismered meg a te jótevődöt,
 Ki előtt úgy álltál, mint én most előtted.

«Háladatlan ember! vagy nem jut eszedbe
 Mikor a fejedet hoztad a kezedbe?
 Össze-vissza gyúrtad reszkető kezeddél,
 Míg én azt nem mondtam : tedd fel, fiam, tedd fel.

«Körmeim közt voltál. Féltetted az irhát;
 Megroppanthattalak volna, mint egy bolhát,
 Most lelked vacsorán volna Pilátusnál :
 De több az emberség a káposztás husnál.

«Töltsd boszúdat rajtam, ha rávisz a lélek,
 Ha már oly nagyon esz az a f . . . méreg ;
 De mit vétett ez a szegény ribilliú?
 Mind ártatlan ez, mint a ma született juh.

«Olyan áldott nép ez, hogy kenyérre kenni
 S mint a sajtkukaczt meg lehetne enni :
 Könnyen megneheztel, de kibékül mingyár’ :
 Fogadom, hogy terád egy se’ haragszik már.

«Én meg . . . ezerszerte jobb vagyok ő nálok :
Mint az érett gyümölcs, szinte szélyelmállok,
A csupa jóságtul kásás vagyok, parázs ;
Az a nagy csuda, hogy el nem hord a darázs.

«No de légy bár süket mind e szép szavakon,
Az én jószágomat nézd te ámbár *vaķon*,
Akasztass fel engem, ha tetszik, magamat :
Csak ne bántsod Évamat és szép két fiamat.

«Oh drága rajkóim! oh hűséges Évám!
Azér' bődül a sors, mint egy gulya, énrám,
Hírem lobbanása azér' lett — *csütörtök*,
Hogy megútáltalak ; belém bujt az ördög.

«Engedd látnom őket, egyszer, utoljára,
Azután nem bánom, *huzzanak* a fára!
Azt is megmutatom, hol vagyon a kincsem,
Csak legyen, a ki majd felhozni segítsen.»

Oly szívrehatóan beszéle a vajda,
Hogy csak dült az ember, ki jobbra, ki balra ;
Maga Puk Mihály is, a hasát megfogván,
Szoritá a száját, erősen makogván.

De mikor a vajda kincseit említé,
Orrán pápaszemét feljebb emelíté,
Füleit hegyezvén így kiálta fel : «nos?
Ez az ember mégsem egészen bolondos!»

Hanem a cigányok — bár nem mondják szembe —
 Vannak a vezértől külön értelembe':
 Csóri megbolondult! — suttogák bámulva;
 Bizony, a mi fejünk meg van bolondulva!

Puk Mihály azonban jóval fizet jóér':
 «Kegyelem, kiáltá, nem vagyok én hóhér,
 Tréfa volt az egész, hogy ne vessünk rajta,
 Egy szál hajatok sem fog görbülni, vajda.»

Titkon pedig így szól, minthogy igen eszes;
 «No hé! hol van a kincs? mingyár' odavezess!»
 Egyedül követte a vajdának útját,
 Mert nem akarná, hogy a többiek tudják.

Szobáról-szobára vezeté a cigány,
 Nem, mintha a járást nem tudná Nagy-Idán,
 De környékezi már néminémű kétség,
 S fiait keresi, meg a feleségét.

Nincs azoknak ottan se' híre, se' hamva,
 «Áhá! visszamentek, gondolá, a halba?»
 Az egész bolondság előtte úgy rémlik,
 Hogy talántán nem is való az, csak félig.

Csak kérdezi Puk, hogy hol lesz már a kincse:
 «Isten benne tudós — sohajt — van-e? nincs-e?»
 Megy az ó pinczébe, keresi az ajtót,
 Nem leli . . . hogy lelné, a hol sohasem volt!

Körösleg, a pincze falain tapogat :
 «Csak a kulcsot lelném! vagy bár a kulcslyukat!
 Nem baj a kincs! nagyobb az, hogy nem találom...
 Száz ébrenlételnél többet ér egy álom!»

Így beszélt a vajda, füleit vakarván ;
 Puk Mihály is hallá, hinni nem akarván.
 Néz egy szögeletbe, pápaszeme s orral —
 S mintha aranyokat látna ottan, sorral.

Nagy darabok voltak, mint az ember ökle,
 A pincze zugába szanaszét lelökve :
Fényes szép kardjával megpiszkálta . . . hanem
 Ő se' mondta, mi volt — én se' hiesztelem.

Meg ne gáncsoljátok szegény költő dalát :
 Puk Mihálynak írta ebben *diadalát* :
 Méltó oly vitézség, mint az övé, erre :
Más babér nem termett e dicső fegyverre.

Bosszus képpel hagyá a kincstárat oda
 És vitézeinek ily parancsot ada :
 Hogy a cigányokat ebrudon kivessék ;
 Tetszős volt azoknak ez a kötelesség.

Kettő nagy doronggal a kapuhoz állott,
 A többi riasztá a szép cigányságot :
 «Fuss moré, a hogy tudsz!» ők szaladasnk orra,
 Kapu küszöbénél nagyokat ugorva.

Rúdját ama kettő úgy tartja keresztbe,
 Hogy át kell ugorni sebes futás közbe;
 Nem magasan tartják, de neki lóditják
 S a szegény dádékat repülni tanítják.

Már csupán a vajda volt odabenn, maga :
 Ő is nagy komolyan rúd felé ballaga,
 Hol a végit nézte, hol pedig középén,
 Látszott, hogy szeretné kikerülni szépen.

Egyszer nagyot ugrik, de nem ám előre,
 Hanem egyenest fel, fel a levegőbe,
 Amazok a rúdat felkapák üresen :
 Rúd alatt a vajda kisuhant ügyesen.

Visszanézett egyszer és fület mutatott ;
 Akkor aztán ő is a többivel tartott,
 Kik, mihelyt künn voltak, úgy megiramodtak,
 Hogy most is szaladnak, ha meg nem állottak.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetésül	3— 8
Első ének	9— 30
Második ének	31— 52
Harmadik ének	53— 77
Negyedik ének	79—101

PH   Arany, János
3206   A nagyidai cigányok
N3
1851

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
